

TRAGOM GLAGOLJSKIH EPIGRAFSKIH SPOMENIKA

Branko FUČIĆ, povjesničar umjetnosti, od prvih je dana svoj znanstveno-istraživački rad usmjerio na likovnu baštinu podneblja Istre, Hrvatskog primorja i kvarnerskih otoka. Istražujući i rasvjetljavajući osebujne značajke srednjovjekovne spomeničke ostavštine, B. Fučić se na zidovima profane arhitekture i u okrilju sakralnih zdanja, njihovih fresaka i skulptura, ubrzo susreo i s glagoljskim epigrafskim zapisima. U tvrdi materijal ili podlogu uklesana, urezana, ugrebana, utisnuta ili bojom upisana glagoljska slova, riječi i rečenice svojim su porukama — nerijetko vrlo šturim, nedovršenim i necjelovitim — istraživaču otkrivale fragmente i cjeline davno minule prošlosti. Rezultat znanstvene odgonetke bile su transkripcije i transliteracije marljivo istraživanih i obrađenih glagoljskih epigrafskih izvora. Istovremeno, prikupljana građa sve je više širila horizont znanstvenog interesa i spoznaje, te je novim otkrićima dopunjavala nepoznate dijelove složenog mozaičkog kompleksa glagoljskih epigrafskih spomenika. Konačno, poslije ediranja brojnih, ranzovrskih i vrijednih raspravnih tekstova, članaka i priloga o našem glagoljskom epigrafskom nasljeđu, nastalo je cjelovito i značajno djelo **Glagoljski natpisi**.

Objavljivanjem knjige Branka FUČIĆA **Glagoljski natpisi** (Djela JAZU, vol. 57, Zagreb 1982, V8^c, str. XII + 482) Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu nastavila je s prezentiranjem serijalne građe za povijest Južnih Slavena. Objelodanjena glagoljska epigrafska građa od prvorazrednog je značaja za našu kulturnu povijest, ali i ostale segmente povijesti uopće. To je ujedno prvi put da se glagoljski epigrafski spomenici objavljuju samostalno i zasebno na jednome mjestu, kao posebna knjiga.

U knjizi su iscrpno znanstveno-kritički obrađeni svi poznati i pronađeni, a donose se i podaci o zagubljenim, uništenim te nestalim glagoljskim epigrafskim izvorima. Prema riječima samog autora **Glagoljski natpisi** su »katalog glagoljskih epigrafskih spomenika — natpisa i grafita — na tlu Jugoslavije«. Samo u nekoliko slučajeva prekoračuje se granica jugoslavenskog državnog teritorija, uvrštavanjem onih glagoljskih epigrafskih vrela koja su po svojim karakteristikama nastanka vezana uz naše kulturno nasljeđe.

U pogledu vremenskog principa, uvrštena glagoljska epigrafska građa obasiže vremenski raspon od XI. do zaključno kraja XVIII. stoljeća (točnije do godine 1800). To je u stvari vremensko razdoblje od do sada najstarijih utvrđenih pa sve do posljednjih glagoljskih epigrafskih izvora, koji svoj na-

stanak i podrijetlo duguju neprestanom i živom opstojanju duge glagoljaške tradicije.

Prostorni i vremenski princip proistječu iz prikupljene glagoljske epigrafske građe, te jasnog osnovnog polazišta autora. Naime, u osnovi cjelokupnog zadatka bilo je htijenje potreba da se na jednom mjestu prikupe svi glagoljski epigrafski spomenici bez obzira na njihovo primarno (natpisi) ili sekundarno (grafiti) značenje.

Stvarajući svoj katalog, B. Fučić je ponajprije uvažio dosadašnje pokušaje da se skupi i objavi glagoljska epigrafska građa (I. Kukuljević, Đ. Šurmin i L. Jelić), a nije zanemario ni neobjavljene rukopisne zbirke glagoljske epigrafske građe (I. Kukuljević, M. Sabljar, J. Volčić, Vj. Spinčić i dr.). Sljedeća premisa koja ide u prilog novom izdanju glagoljskih natpisa, proizašla je iz činjenice da je poslije drugog svjetskog rata pa sve do najnovijih dana, otkriveno i registrirano više od polovice ramijske poznatih glagoljskih natpisa. Uz to objavljeno je niz radova, obradbi, rekonstrukcija, revizija, pa i novih čitanja građe. Pri tome posebnu pažnju zaslužuju nova čitanja i interpretacije najstarijih glagoljskih natpisa od XI. do XIII. stoljeća u Istri i na području Kvarnera (Valunska ploča, Plominski natpis, Bašćanska ploča, Juranđvorski ulomci, Senjska ploča, Grdoselski ulomak, Ročki abecedarij, Humski grafiti, Dragučki grafiti), kao i druge epigrafske građe, koja pruža mnogobrojne podatke za razdoblje od XV. do XVIII. stoljeća. Poticaj objavljivanju djela bila je i tužna činjenica da je u posljednjih stotinjak godina nestalo ili je namjerno uništeno oko 13—14 % poznatih glagoljskih natpisa. Sve to, dakle, bili su motivi koji su autora rukovodili u čvrstoj namjeri da izradi ovaj vrijedan i danas koristan inventar postojećeg fonda glagoljske epigrafske građe.

S obzirom na svoju namjenu i zadatak — sistematizacija glagoljskih epigrafskih spomenika — knjiga **Glagoljski natpisi** nema polemički karakter. Autor ne ulazi u pitanje podrijetla pisma i pismenosti. Ipak, u uvodnom dijelu knjige B. Fučić donosi osnove za što jednostavniji način njene uporabe, te upozorava na neke opće karakteristike svoga djela. Ponajprije upućuje na topografiju i kronologiju, pa je taj odjeljak opskrbljen vrlo instruktivnim topografskim kartama (posebno su značajne karte 8 i 8a). Slijedi odjeljak o transliteraciji i čitanju glagoljske epigrafske građe, a na njega se nadovezuju paleografske napomene. Ovaj zadnji odjeljak je nešto iscrpniji, te autor donosi niz primjera i način razvoja pojedinih slova, njihove promjene i upotrebu. Ovaj dio nadopunjuje se s ispisom abrevijatura i ligatura. Konačno u posljednjem odjeljku, koji prethodi katalogu, autor govori o ambijentima glagoljskih natpisa. To je dio u kome je suspregnuta sva životnost svakodnevice u kojoj su nastala epigrafska svjedočanstva o radosti i tuzi, veselju i boli, nemirima, strastima, sitnim radostima i pakostima, skrivenim željama, strepnjama i nadanjima ljudskih života. Uvodni dio zaključuje tabelarni prikaz glagoljske azbuke.

Najveći dio knjige zaprema katalog glagoljskih epigrafskih spomenika koji je opskrbljen znanstveno-kritičkim aparatom. Na njega se nadovezuju kazala osobnih imena, zatim titula, epiteta, časti i zanimanja, te toponima, kretika i etnika, a na kraju donijet je i opći glosarij.

Sve to potkrijepljeno je obilnim fotografskim materijalom i nizom crteža. Iz impresuma je vidljivo da je B. Fučić sudjelovao u svim fazama izrade

Glagoljskih natpisa, pa je u određenom smislu kompletan autor ovoga djela. Naime, B. Fučić se, osim autorstva, pojavljuje još kao tehnički urednik, autor većeg broja fotografija, te kao autor najvećeg dijela objavljenih crteža.

Na kraju, zaključujući prikaz knjige **Glagoljski natpisi B. FUČIĆA**, može se konstatirati da je to do sada najcjelovitije i najsustavnije djelo o glagoljskim epigrafskim spomenicima. Na stranicama ove vrijedne i nadasve korisne knjige, u njenu katalogu, ujedinjeni su svi dosadašnji pokušaji takve vrste, a uz dosadašnja donose se i nova znanstvena otkrića glagoljskih epigrafskih vrela. Objavljeni fond glagoljske epigrafske baštine omogućava prvenstveno praćenje razvoja pisma i jezika u višestoljetnom razdoblju. S druge pak strane, spomenici podastiru mnogobrojne podatke o kulturnim, gospodarskim, političkim, crkvenim i etičkim prilikama prošlih vremena. Iza sadržaja natpisa i grafita pisanih glagoljicom izviru imena i prezimena ljudi, njihova zanimanja, preokupacije, djelatnost, kao i njihovi odnosi prema okolini i društvu. Prikupljeni materijal je višeslojan, a njegova višeznačnost omogućava praćenje pojedinih povijesnih odrednica i događaja. Konačno, bez obzira što je autor svoj sadržaj glagoljske epigrafske građe vremenski i prostorno limitirao, prezentirana građa svojim značenjem nadmašuje prostor i vrijeme, o čemu svjedoči niz pohvala ovome radu, kao i vrijedna Herderova nagrada dodijeljena B. Fučiću, a korisnost, vrijednost i nezaobilaznost ovog djela pokazat će i buduća istraživanja i obrade glagoljskih epigrafskih izvora.

Darinko Munić